

dr sc. Rifat Redžović
Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

UDK 16

FALIBILIZAM KAO ANTIFUNDACIONALIZAM

SAŽETAK

Polazeći od problema spoznaje koja se više ne razumijeva kao definitivna i nepromjenljiva, autor će akcentirati popperovsku poziciju kao neutemeljivačku, tj. osvjedočavajuću kada je riječ o naučnim istinama i postupcima provjere naših hipoteza. Iz te tačke se razumijeva cjelina Popperovog naučnog rada i apostrofira njegova važnost za savremenu nauku, njenu metodologiju i mogućnosti antifundacionalističkog mišljenja i samog naučnog istraživanja. Problemsku situaciju analiziramo na osnovu dva najdominantnija naučno-metodološka pravca u XX-om stoljeću i pitanjem u kakvom su odnosu epistemološki fundacionalizam kao metoda dokazivanja i falibilizam kao metoda opovrgavanja? Autor razložno postavlja svoju hipotezu koja nam kazuje da Popperov neutemeljivački model spoznaje (osvjedočavajuća racionalnost spram utemeljivačke racionalnosti) određuje savremenu metodologiju naučnog istraživanja i stoji u samom središtu savremene kulture koja je napustila velike metanaracije i traganje za „definitivnom istinom“ svijeta.

Ključne riječi: filozofija, metafizika, nauka, falibilizam, metodološki pluralizam.

UVOD

Vječita epistemološka skepsa kao kritičkorcionalan stav naučne zajednice uvijek će tragati za opovrgavajućim dokazima koji promoviraju određene naučne teorije kao nedorečene i kao nedovoljno utemeljene, tako da se kod pristalica falibilizma niti jedna istina ne smije postaviti kao fundament iz prostog razloga, što se na tako prihvaćene istine klati opasnost dogmatizma. Kritičko mišljenje se suprotstavlja dogmatizmu koji se reducira na poneki autoritet i na taj način stvara epistemološki monizam koji nije u stanju odgovoriti potrebama interdisciplinarnog sagledavanja stvarnosti koja nije strogo izdiferencirana po modelu „osvjedočenih“ naučnih disciplina. Kritička racionalnost ne vjeruje dogmi i podrazumijeva smjelost u propitivanju svih teorija i stremljenje da se ništa ne smije prihvatiti zdravo za gotovo

i pored autoriteta koji stoje iza određenih tvrdjenja. Nema konačnih i završenih teorija koje nude sigurne istine. Da takve teorije postoje onda bi bilo iluzorno govoriti o znanju koje napreduje, o rastu naučnog znanja, o novim uspjesima koje ostvarujemo na račun naučnih dostignuća. Dovršenost i konačnost ne smiju biti ekskluziviteti teorija, već svjesnost da su naučne i sve druge teorije nesavršene i da se uvijek mogu revidirati na osnovu novih spoznaja koje do jučer nismo imali. Cjelokupno naše znanje, kao uostalom, i cjelokupno naše življenje ispunjeno je nekakvim očekivanjima. Pamćenje je ono svojstvo koje nam omogućava racionalno prihvatanje kritike. Od nas se očekuje da u sopstvenom bitisanju u ovome svijetu poboljšamo poziciju u odnosu na jučer. Neki su za to kadri a neki ne, što ne znači da uslijed ovih razlika ne trebamo svi pokušati nabolje promijeniti pozicije koje posjedujemo, koje smo ili naslijedili ili stvorili.

POKUŠAJI I POGREŠKE

Predviđeni rad je zamišljen da se njime pokuša, u kratkim crtama, obraditi osnovne metodološke postavke jednog briljantnog uma savremene nauke, kako društvene tako i one fizikalne, Karla Poppera. Osnovni problem Popperovog naučnog interesiranja, a samim tim, i ovog rada jeste, problem spoznaje i pokušaj neutemeljenja „sigurnih spoznaja“, već pokušaj osvjedočenja naših spoznaja i teorija o problemima kojima se bavimo. Pokušaj nimalo lak kada znamo koliko ima pretendenta na istinu i onih koji raspolažu ili žele raspolagati njome. Čovjekova sposobnost ili nadarenost uviđanja problema i pokušaj njihovog rješenja stari su koliko i samo postojanje uma kao kritičko - racionalne komponente samoga čovjeka što ukazuje na tako dug period bivstvovanja gnoseologije kao jedne tradicionalne naučne discipline koja će u jednom momentu iznjedriti epistemologiju i njoj predati onaj teret koji sama nije mogla nositi. Nije dovoljno i nemoguće je baviti se samo eksploatacijom nauke i njenih dostignuća a ne „raditi“ na samoj nauci u smislu afirmiranja najplodotvornijih metodoloških obrazaca koji utječu na rast naučnog znanja. U ovome radu ćemo se baviti, također, i Popperovim pokušajem da se ukaže na nedvosmisleno odbijanje partikuliranja naučne metode u zavisnosti od problema kojima se bave određene discipline uz prihvatanje jedinstvenog metodološkog obrasca koji ima istovjetnu logičko-formalnu osnovu koja počiva na stanovištu uočavanja pogrešaka u naučnim teorijama. Njegov metodološki pristup daje prednost opovrgavanju naučnih teorija u odnosu na bilo koji drugi utemeljivački model koji za cilj ima verificiranje određenih teorija. Njegov falibilizam ukazuje na činjenicu da je čovjekov um pogrešiv u svojim aktivnostima, tako da se teorije moraju uvijek propitivati. Pored ovoga bavit ćemo se i pitanjima Popperove naučne pozicije, problemu razgraničavanja naučnog od nenaučnog, problemu koji prati induktivno zaključivanje, problemu spoznaje, odnosu nauke i filozofije, pitanju istine i istinolikosti. Odnos Popera i pripadnika Bečkog kruga podrazumijeva šire objašnjenje pozicija ta dva stava koji imaju uporišta u mnogim izvorima. Kako verificirati ili kako osvjedočiti teorije u smislu prihvatanja – osnovni je problem koji ćemo pokušati riješiti u ovome radu.

Karl Popper, jedan od najvećih filozofa XX vijeka, zaslužio je zavidno mjesto svojim izrazito neuobičajenim pogledima na problematiku pokušaja rješenja osnovnih pitanja iz oblasti filozofije nauke, i političke filozofije. Rođen 1902. godine u Beču, u advokatskoj porodici, Popper se vrlo rano počeo zanimati kako za prirodne tako i za društvene nauke. Najprije je na Bečkom univerzitetu studirao matematiku i fiziku a istovremeno, ne mogavši da odoli potrebi suočavanja sa filozofskim problemima, pohađa i nastavu na katedrama iz oblasti filozofije, psihologije, historije književnosti, povijesti i muzike. Završio je i stolarski zanat. Doktorira 1928. godine i narednu deceniju radi kao učitelj. Osjetivši nadolazeći fašizam Popper prihvata poziv sa Novog Zelanda da bude predavač na jednom tamošnjem univerzitetu gdje ostaje sve do 1946. godine. Te godine odlazi u London i postaje asistent, a zatim, i profesor logike i metodologije nauke. Karl Popper je živio do 1994. godine, ostavivši jedan smjeli pokušaj „obračunavanja“ s tradicionalnim konceptom poimanja filozofije i sa njenim velikanima kao što su Heraklit, Platon, Dekart, Lok, Hjum, Kant Hegel, Marks..., kao i „intelektualni obračun“ sa svojim savremenikima poznatijim kao pripadnicima „Bečkog kruga“, najutjecajnijom i najdominantnijom filozofskom školom između dva svjetska rata.

Osnovna crta koja se provlači kroz Popperovo djelo vezuje se za problem kosmologije u smislu pokušaja razumijevanja svijeta i problema pred kojim se pojedinac i društvo u cjelini nalaze. Taj put je oličen u vidu jednog metodološkog koncepta koji nema za cilj uspostavljanje apsolutnih temeljnih spoznaja i sigurnog metodološkog nacrtu koji će jednom za svagda uspješno dolaziti do istine, već taj put pretpostavlja *nadmetanje* naučnih hipoteza koje će se uvijek boriti da baš one budu te hipoteze koje će najviše i najobjektivnije govoriti o problemu. Stoga, cilj nauke nije određivanje njenog predmeta istraživanja već uočavanje problema koji se ne nalazi samo u granicama određene nauke već se proteže kroz razna naučna područja koja apsolutno zahtijevaju multidisciplinarni pristup u pokušaju njegovog rješenja.

Osnovni problem tradicionalne metodologije leži u tome da dokaže istinitost određenih tvrdnji, i da tako „utvrđene istine“, postavi kao temelj na kome će se zidati, ili nadograđivati, sve spoznaje koje su prošle proces verifikacije koji je najčešće zasnovan na osnovu posmatranja, eksperimenta i formalno-logičke koherentnosti a u smislu pokazivanja evidentnih istina koje se „oslanjaju“ na tako moćne autoritete kao što su: čulno iskustvo ili razum. Cijeli spoznajni proces tradicionalne filozofije se, prema tome, može odrediti kao pokušaj otkrivanja istina koje će postati sigurne, uvijek važeće, i jako dobro utemeljene. „Ni u jednom području racionalnog ljudskog djelovanja ne mogu se dosegnuti potpuna i konačna rješenja, te se na taj način primarno iskazuje nepovjerenje u ideju apsolutnog utemeljenja koja dugo vremena preovladava u spoznaji, politici, teologiji i kulturi uopće.“ (Lavić, S, 2004)

Naš metodolog također koristi oruđa čulnog iskustva i razuma ali na jedan poseban način koji upućuje na pokušaj da se dođe do činjenica koje ukazuju na određene nedostatke teorija koje pretendiraju da budu prihvaćene od članova naučne zajednice. Karl Popper zadivljen Ajnštajnovom teorijom relativiteta, koja je potkrijepila njegov smjeli pokušaj da se ne oslanja na dokaze koji govore u prilog istini već na one koji joj ne idu u prilog, zasniva svoj metodološki koncept koji u osnovi treba da protivrječi istini ali ne na način tradicionalne skepse, već na jedan sasvim nov način koji ima za cilj opovrgavanje teorija. Na taj način dolazimo do jednog neobičnog metodološkog postupka, koji želi da dokazivanje vrši opovrgavanjem i da se tim i takvim postupkom ne želi doći do istinite teorije, već do njene neistinitosti. Ako je metodološki proces opovrgavanja određene teorije neuspješan, onda možemo tu teoriju prihvatiti kao najistinolikiju teoriju, ali samo do narednog pokušaja ponovnog opovrgavanja ili falsifikacije date teorije.

Naučna se zajednica ne smije zadovoljiti postizanjem istine „najvišeg stupnja“ jer mi, racionalna bića, jednostavno, nismo obdareni „instrumentima“ koji nas mogu dovesti do istine, već onim koji treba da poprime kritičku formu i u tom pogledu kritički razum ima ulogu da traga za evidentnim negativnim dokazima u teorijama kako bi se one podvele pod kategoriju hipoteza, odnosno pretpostavki. Cjelokupno ljudsko znanje, uključujući i naučno, predstavlja samo skup hipoteza koje će ustupiti mjesto drugim, jačim hipotezama koje nikada neće postati apsoluti u ljudskoj spoznaji već samo mogu biti trenuci preživljavanja i straha od nadolazećih dokaza koji im neće ići u prilog. Nauka je nepredvidiv put koji nema kraja, koji ne posjeduje svojstvo konačnosti, već je uvijek put spoticanja koji nas vodi nečemu što samo liči istini, ali je istovremeno i put koji pokazuje i otkriva greške.

Još od prije Sokrata postoji problem, filozofski utemeljen, koji se iznosi kroz stav o nemogućnosti ljudskog znanja koje počiva na apsolutnoj istini. Ksenofan je još tada, 500. g. p. n. e. smatrao da je cjelokupno naše znanje samo puko nagađanje, puko pretpostavljanje; *doxa* a ne nikako *episteme*. Sam Sokrat, iako najmudriji u Heladi po riječima Proročišta iz Delfa, tvrdi da ništa ne zna, i otuda, i potreba stvaranja jedne posebne metode koja ima za cilj da odbacuje sve ono što škodi procesu istinitog spoznavanja. To što stoji na putu istinite spoznaje leži u nama, u našoj duši i prvi zadatak *majeutike*, Sokratove metode, jeste da sumnjamo u vlastita znanja, da budemo kritični prema samima sebi što je dovoljno da se počinje sa stvaranjem jedne metode kritičkog racionalizma koja je u Poppera doživjela pravo osvjedochenje dobre metode. S druge strane imamo pokušaje utemeljenja osnovnih epistemoloških principa koji bi tvorili jedan čvrst temelj cjelokupnog ljudskog saznanja koje je istinito, evidentno i na kraju lahko provjerljivo. To i takvo znanje treba izdvojiti kao pravu i istinitu spoznaju te ga je potrebno izdvojiti, razgraničiti, od ostalih oblika znanja koje smo odredili kao *doxa*, i na kraju ga položiti kao fundament na kojem će se graditi ostala, izvedena i novonastala znanja. “Sve što naučnik može da učini jeste da proveri svoje teorije, i da eliminiše sve ono što ne može izdržati najstrože testove koje je u stanju da isplanira. Ali on nikada ne može da bude potpuno siguran da ga

nove provere možda ne navedu na modifikaciju njegove teorije, ili na njeno odbacivanje. U tom smislu teorije jesu hipoteze, i to ostaju: one su pretpostavke (doxa), kao nešto suprotstavljeno nesumnjivom znanju (episteme).“ (Popper, 2002). Kada je u našem saznanju pronađena „arhimedovska tačka“ na kojoj će se oslanjati „poluge“ otkrivanja istine, mi smo, slobodno možemo reći, pronašli formulu opšteg važenja, koja ne trpi konkurenciju i koja može biti sasvim pouzdana u procesu stjecanja apsolutnih i uvijek važećih znanja. Te teorije koje se u teoriji spoznaje određuju kao monističke, moraju, prema Popperovom mišljenju, ustuknuti pred onim obrascem pluralističke epistemologije koji možemo još odrediti i kao epistemološki darvinizam i koji priželjkuje nemilosrdnu borbu teorija u smislu preživljavanja onih sposobnijih, jačih i otpornijih teorijskih sistema koji posjeduju određenu vitalnost i adaptaciju.

Prema Popperu, teorije mogu služiti cjelokupnoj nauci a ne samo posebnim disciplinama koje smatraju da su one njihove, jer su, tobože, nastale kao rezultat identificiranja posebnog predmeta određene discipline koja opet ima i svoje posebne metode. Tako dolazimo do problema predmeta određenja svake posebne naučne discipline i nauke u cijelosti, ili jednostavnog pitanja, koje se može na ovaj način formulirati: *Šta je predmet naučnog proučavanja?* Odgovora je, naravno, puno i oni se vezuju i postaju prepoznatljivi u ovisnosti kojoj školi ili kojem se pravcu određeno tumačenje priklanja. Popperovo mišljenje je da je *problem* u osnovi svake nauke i da se od problemske situacije počinje a ne od trivijalnih objašnjenja i „lažnih problema“ u određivanju predmeta naučnog istraživanja. Uslijed teorijskog nadahnuća proisteklog od strane raznih pozitivizama da se na nauku gleda kao na preciznu egzaktnu mjerljivost probalo se u na početku XX-og stoljeća napraviti obračun sa filozofijom i njenim srodnim disciplinama u smislu da se apsolutno izmjesti iz sfere nauke. Pozitivisti su otvoreno postavljali pitanje da li je filozofija i dalje potrebna svijetu koji se već čvrsto utemeljio na „naučnim“ osnovama čiji su rezultati evidentni u pokazivanju praktične primjenjivosti. Otuda slijedi i nastojanje i zauzimanje pozicije neopozitivista da eliminišu filozofsku i metafizičku spekulaciju iz svojih naučnih sistema, objašnjavajući, da filozofija može zadovoljiti samo puku maštariju koja se nikakvim sredstvima ne može verificirati i tako u cjelokupnoj nauci ne postoji mjesto gdje bi se filozofska, odnosno, metafizička spekulacija mogla smjestiti. Ako bi se filozofija i mogla svrstati uz nauku, onda bi to bila samo ona *naučna filozofija* u obliku *stroge nauke* koja u sebi ne posjeduje metafizičke sadržaje već samo logičke. Neopozitivizam se, za razliku, od pozitivizma razlikuje po tome što isključuje iz svojih sadržaja, psihološke elemente koji počivaju na temeljima čulnih osjeta i postavljaju logiku i njenu analizu u središte svoje naučne filozofije. Svi stavovi mogu, po logičkim pozitivistima, biti smisleni i besmisleni. Smisleni stavovi mogu biti istiniti ili lažni, a besmisleni stavovi mogu biti samo besmisleni - niti istiniti, niti lažni. Kriterij demarkacije stavova jeste verifikacija ili njihova provjerljivost koja se može izvršiti ili logičkom analizom ili empirijskim provjeravanjem. Oni stavovi koji se ne mogu verificirati pripadaju metafizici, besmislenoj spekulaciji, mitu i prosto su besmisleni i trebaju se izopštiti iz nauke, a

samim tim i iz naučne filozofije. Neopozitivizam se javlja između dva svjetska rata i izranja iz učenja Ludviga Vitgenštajna koji je ujedno i osnova utemeljenja najznačajnije škole u to vrijeme, *Bečkog kruga* sa svojim najznačajnijim predstavnicima Moricom Šlikom, Oto Nojratom, Rudolfom Karnapom i drugima. S obzirom da se filozofska stanovišta i Bečkog kruga i Karla Poppera, javljaju na istom prostoru i u isto vrijeme (Beč između dva svjetska rata), logično je za očekivati, da ona budu donekle različita, ako ne i oprečna, s obzirom da je Karl Popper, već vrlo mlad, oko 1920. godine, izgradio svoj spoznajnofilozofski sistem koji je, maltene, ostao nepromijenjen sve do samoga kraja Popperovog bavljenja filozofijom nauke. Mnogi teoretičari su pokušali da pripisuju pripadnost Karla Popera Bečkom krugu, međutim, on je to kategorički odbijao smatrajući da mu je zajedničko sa Bečkim krugom samo interesiranje za iste *probleme*, koje su pak, pripadnici Bečkog kruga „riješili“ a on je samo pokušavao da ih riješi. Osnovni problem svih naučnospoznajnih teorija jeste kako razgraničiti naučno od nenaučnog znanja, naučne od nenaučnih sadržaja, pa shodno tome za razliku od pripadnika Kruga koji smatraju, da je značenje stavova i isključivanje metafizike iz svih naučnih teorija osnovni kriterij za uspostavljanje fundamenta istinite spoznaje, Popper smatra, da je razum, kritički razum, taj koji će metodom pokušaja obaranja teorija *osvjedočiti* a ne *utemeljiti* naučnu spoznaju. Popper priznaje postojanje izgovorenih riječi bez nekakvog dubljeg značenja koje pozitivisti određuju kao *besmislene iskaze*, ali ipak smatra da i jezički iskazi koji nemaju vrlo preciznu gramatičku strukturu, mogu dati doprinosa spoznajnom procesu i takvi iskazi se ne mogu odrediti kao nenaučne spekulacije ili iskazi bez značenja. Naravno, ne treba se shvatiti da jezik nauke ne treba biti jasan i gramatički utemeljen, ali sami principi logičnosti i gramatičnosti ne moraju uvijek rađati istinu. Filozofski problemi nisu samo problemi metafizike ili „hegelijanskog trabunjanja“ već se priroda filozofskih problema treba tražiti i van same filozofije i u tom pokušaju rješavanja nekih problema i filozofija daje naučni doprinos jer nema „omeđenih“, čistih problema određene discipline iz prostog razloga što su ustvari sve discipline jedno. Sve su one nauka.

Pozitivisti dalje smatraju, da se nauka i naučno otkriće trebaju pridržavati induktivnog načina zaključivanja, i ako želimo doći do opštih, univerzalnovažećih spoznaja, po pozitivistima, taj put mora biti induktivan. Popper ne prihvata induktivizam i oštro ga kritizira smatrajući da se na osnovu pojedinačnog, singularnog, ne može doći do opšteg, niti se indukcija može prihvatiti kao princip verifikacije teorija u smislu pronalaženja neograničenog broja singularnih istosti koje bi utemeljile opštost. Osvjedočiti se može samo deduktivnim putem, jer je teorija ta koja nešto govori o problemu, a ne hrpa iskustvenih činjenica koje same za sebe ništa ne govore. Dugo vremena je induktivna metoda shvaćena kao metoda empirijskih nauka i ujedno je bila jedini način da se demarkira naučno od nenaučnog tj. smisljeno od metafizičkog. Popper međutim smatra, da indukcija ne može biti ta koja će zadovoljiti ove principe. Nauka koja se zasniva samo na iskustvu i promatranju pojedinačnih stvari i problema može govoriti samo o

pojedinačnom i tako se može dolaziti samo do pojedinačnih istina. Još je Hjum ukazao da indukcija u Bekonovom smislu ne može pružiti naučnu spoznaju „putujući“ od pojedinačnih slučajeva prema opštosti. Međutim, u jednom novom problemu indukcije, koja ima psihološku dimenziju i želju da na osnovu nekakvog ranijeg iskustva možemo pretpostaviti da će se nešto desiti po šablonu „već viđenog“ i ta psihološko-induktivna metoda, koja se zasniva na vjerovanju, može nam poslužiti kao obrazac vjerovatne izvjesnosti. Hjum dalje smatra, da je uzročno-posljedični odnos koji se ne može čulno otkriti, vjerovatno, posljedica nekakvog „dodirivanja“, koje proizvodi posljedicu i koje je sukcesivno. Tako djelovanje predmeta na predmete tvori naviku koja je utemeljena na čulnom iskustvu da jedan uzrok uvijek proizvodi iste posljedice. Navika se u takvim slučajevima javlja prije bilo kakvih svjesno-razumskih operacija, tako da navika proizvodi vjerovanje o kauzalnom „dodirivanju“ predmeta a samim time i o zakonu prirode. Postavlja se pitanje, da li su zakoni prirode i sam um ti koji proizvode ovakvu nužnost kauzaliteta? Naša teorija, kaže Popper, jeste samo pokušaj objašnjenja datog problema koja će se podvrći «nasrtajima» kritičkog razuma, ne bi li se falsificirala. Dok su ti pokušaji opovrgavanja, odnosno falsifikacije bezuspješni, teorija je dobra, što nikako ne znači da je neoboriva istina i da će zauvijek važiti. Ona će trajati sve do neke naredne uspješne falsifikacije.

Dakle, pitanje razgraničenja naučnog i nenaučnog se ne smije baviti pitanjima ima li nekakva naučna spoznaja u sebi metafizičkih primjesa, već se treba potruditi, i da se već valjano spoznato podvrgne racionalnoj kritici. Ne treba se zanemarivati uloga metafizike i mita kada je u pitanju nauka. Nije li mitska besjeda bila ta koja je gicala ljudsku maštu da proba da riješi problem mogućnosti čovjeka da se kroz prostor ponaša kao ptica? I mit i nauka potiču iz čovjekovog iskonskog svojstva da se u nešto vjeruje, mit u nemoguće, nauka u moguće. I mit i nauka imaju barem još jedno zajedničko svojstvo a to je da se trebaju podvrgnuti kritici, mit bezazlenoj, a nauka strogo racionalnoj.

Temelj svoje filozofije nauke i spoznajne teorije Popper je postavio već 1934. godine u svom najznačajnijem naučnom radu *Logika naučnog otkrića* i sav njegov kasniji rad, jeste zapravo, samo obrazlaganje njegove spoznajne teorije iz tog vremena. Nauka ne može biti ta koja akumulira znanje i ona se ne može zasnivati na „kraljevskom putu“ dostizanja cilja konačne istine, i njen cilj je smatra Popper, otkrivanje greške, a ne istine. Kad je problem istine u pitanju, onda možemo reći da je Popper pristalica teorije istine Tarskog koji istinu vidi u korespondenciji iskaza sa stvarnošću. Istina je vani, u objektu, i samo se s pozicije objekta može znati je li teorija istinita ili pogrešna. Same termine *istinito* i *pogrešno* Popper izbjegava da koristi, jer smatra, da su oni logički iskazi koji su subjektivne kategorije, a s obzirom da istina „stanuje“ u objektima, izlišno je govoriti o njoj kao nekakvoj subjektivnoj izvjesnosti. Svjestan da ne može graditi spoznajnu teoriju bez istine, kao centralnog pitanja spoznaje Popper naglašava da nas ne interesiraju jednostavne istine kao što su koliko su $2+2$, već nas interesiraju zanimljive istine koje trebaju dati odgovore na

naše probleme. U tom smislu najbolje su one smjele pretpostavke koje otvaraju što veći broj problema koji će se uvijek novim teorijama pokušati osvjedočiti. Ono što može biti najbliže istini Popper naziva istinolikošću, smatrajući, da je nešto istinolikije ako ima veći istinosni a manje lažni sadržaj. Postavlja se pitanje: kako ćemo znati koje teorije daju veći istinosni sadržaj? Odgovor je: da one teorije koje su nadmoćnije, i koje više rješavaju problem imaju pravo da se do daljnog, smatraju važećim. Dakle, cilj naučnog rada sastojao bi se u prikupljanju što većeg broja odvažnih teorija koje nude više istinitih sadržaja. Iako je bio protiv strogog definiranja i određenja pojava i procesa, Popperov se metodološki koncept može odrediti na način koji se zasniva na smjelim pokušajima da se dođe do istinolikih spoznaja, koje sigurno, sa sobom nose nevidljive pogreške koje će se u nekim strožijim propitivanjima uočiti. Kritičnija racionalna svijest će uočiti slabo mjesto u određenoj teoriji i tako je opovrgnuti. Njeno mjesto će zauzeti neka druga teorija koja neće imati te nedostatke, što apsolutno ne znači da se i njoj i svakoj narednoj neće uočiti nekakav nedostatak. Stalna zamjena teorija omogućava i sam rast naučnog znanja otvaranje novih problemskih situacija koje tvore sistem cjelokupne naučne djelatnosti i njenoga bogatstva.

Čovjek, svjestan svojih slabosti, smatra da su one samo njegove, da ih drugi ljudi ne posjeduju ili da ih posjeduju u manjem obimu, spreman je da u krajnjoj instanci kada ne može «valjano» odgovoriti na problem, priziva pomoć koja se najčešće prepoznaje i identificira kao autoritet. Razvoj čovjeka se uvijek shvata kao «razvoj» u odnosu na apsolutni i općevažeci poredak koji u napredovanju zaostaje za čovjekovim intelektualnim hodom koji napreduje u odnosu na prije. Pokušaj da se autoritet univerzalnog *logosa* prepozna kao zakon prirode, stvara nerealnu želju kod čovjeka da se posjeduje snaga i pokaže moć u odnosu na okruženje po uzoru na čistu snagu prirode i univerzalnog *logosa*, koji su neupitni, pa prema tome ovaj zakon, najčešće shvaćen, kao Božji zakon, završava se pokušajem čovjeka da se posjeduje moć koja se može u nekim situacijama izjednačiti sa snagom sveopćeg *logosa*. Pojedinaac opterećen pitanjem istinitosti želi da na osnovu odgovora legitimira, kod sebe samoga i kod drugih, svoj životni credo kao ispravan i u skladu sa autoritetom koji nekada pripada Prirodi, nekada Bogu, a najčešće Čovjeku koji se sve češće «poziva» na nauku kao svog najpouzdanijeg zaštitnika. Neosporno je da se čovjekov «razvoj» itekako vezuje za napredak nauke i naučnih dostignuća koji su, ali ne moraju uvijek biti, saveznici razvoja i napretka čovječanstva. Je li moguće, postavlja se pitanje, da jedno tako nesigurno stvorenje obdareno razumom prođe u bit stvari, u suštinu pojavnog i nepojavnog, koje je «nešto drugo» u odnosu na njega samog, kad opet, s druge strane, to nesigurno stvorenje ne može spoznati sebe ni ostvariti zrenje suštinskog „sopstva“ i dati zadovoljavajući odgovor na vječno pitanje: ko sam i šta sam?

ZAKLJUČAK

Čovjek u svojoj nesigurnosti koju osjeća kao nesavršenost, s jedne strane, i svijesti svoje prolaznosti, s druge strane, pokušava dati odgovore na vječna pitanja uz pomoć nauke, koja dakako, kao ljudski proizvod ne može biti savršena, kao uostalom, i njen kreator. Tražiti savršenost, tačnost, preciznost, objektivnost, zakonitost, racionalnost, koegzistentnost, logičku skladnost i na kraju, apsolutnu istinitost od naučnih teorija je, prema Popperovom mišljenju, neozbiljan zahtjev koji upućujemo nauci koja treba proizvoditi ona znanja koja trebaju imati osobine sigurnih i neupitnih znanja. Znati nešto, podrazumijeva prodrijeti u neki sadržaj i obuhvatiti formu toga na način prostornog i vremenskog i bilo kakvog drugog mogućeg bivstvovanja toga, čija će se esencijalnost moći uvijek pretpostaviti bez mogućnosti bilo kakvih odstupanja od zakonitosti koje objašnjava i tvrdi nauka. Obično se kaže da je cilj nauke sagledavanje općeg. Naučno je ono što razum, sa svim svojim kumulativnim sadržajima i svim otkrivenim zakonima, može da obuhvati i na raznorazne načine verificira. Takvo saznanje bi trebalo da je dobro, prihvatljivo i da ono u aristotelovskom smislu korespondira. Postavlja se pitanje: sa čime naše znanje, ili iskazi, ili tvrđenja, trebaju korespondirati? Odgovor i racionalista i empirista i svih ostalih, ukazuje na nešto što se može podvesti pod jedan pojam koji se najčešće određuje kao stvarnost, tj. kao objekt prema kome je usmjerena korespondentnost, pa shodno tome, neki kažu da je stvarno samo ideja, drugi da je to stvarno samo materija koja se ili kreće ili ne, treći stvarnost shvataju kao istinu koja bez jezičkog izražaja ne čini ama baš ništa, pa zatim kao energiju, silu itd. Svi ovi teoretičari, kada je u pitanju istina, spremni su da tvrde da se ona odnosi, kako smo već kazali, na nekakve opštosti. Međutim, sama opštost pretpostavlja univerzalnost, a univerzalnost nas nedvojbeno asocira na Univerzum koji je, barem kad smo mi u pitanju, shvaćen kao nešto beskonačno i za nas, samo razumom obdarenim bićima, nesaglediv i u onoj dimenziji apriorne pretpostavljenosti, u najvećem opsegu, nedokučiv. Ako je nešto beskonačno kako se onda o tome može izreći nekakva konačnost, u smislu omeđivanja i određivanja malog broja suština stvari, koje su nam imanentne i o kojima možemo imati neki od oblika percepcije.

Nauka dakle, kao djelo ograničenog bića koje zauzima izuzetno mali prostor u cjelokupnom prostranstvu Univerzuma, jeste samo još jedan od načina kojim se kao „ribarskim mrežama“ pokušava obuhvatiti neki od njegovih sićušnih dijelova, te zajedno sa ostalim oblicima duhovne čovjekove nadgradnje kao što su filozofija, religija, umjetnost, etika ..., želi ukazati na istinu kao normativnu kategoriju. Ti pokušaji jesu, zaista, nevjerovatni poduhvati kojima treba odati priznanje i otvoriti mogućnost da se svaki pokušaj sam odredi prema odabiru tehnika, načina, metoda i svega ostalog što se u istraživanjima koristi, ne bi li se ipak nešto od Univerzuma stavilo pod ljudsku kontrolu, tako da su učenja i logičkih pozitivista, pripadnika Bečkog kruga i njihovog najvećeg epistemološkog oponenta, Karla Poppera, samo jedan od pokušaja da se dođe do što je moguće sigurnijih znanja.

LITERATURA

- Berberović, J.(1990.): *Filozofija i svijet nauke*, Svjetlost, Sarajevo.
- Filipović, M. (2004.): *Metodologija znanosti i znanstvenog rada*, Svjetlost, Sarajevo.
- Lavić, S. (2004.): *Pluralistička racionalnost*, DES, Sarajevo.
- Popper, K. R. (1973.): *Logika naučnog otkrića*, Nolit, Beograd.
- Popper, K. R. (2002.): *Objektivno saznanje*, Paideia, Beograd, Cid, Podgorica.
- Popper, K. R. (1998.): *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, Pravni centar, Sarajevo.
- Popper, K. R. (2002.): *Pretpostavke i pobijanja*, IK Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci.
- Rajhenbah, H.(1964.): *Rađanje naučne filozofije*, Nolit, Beograd.

FALLIBILISM AS ANTIFUNDACIONALIZAM

ABSTRACT

We are starting with the problem of knowledge that can no longer be understood as definite and unchangeable. Author will emphasize Popper's attitude as ill- founded viz testifying scientific truths and procedures which will verify our hypothesis. From this point we understand Popper's complete, scientific work and here is highlighted its importance for modern science, its methodology and possibilities of antifundacionalistic opinion and the scientific research. Problem-solving situation will be analyzed on the basis of two dominant scientific – methodological direction in twentieth- centry, and the fundamental question of this rearches will be what is the relation between epistemological fallibilism as a method of proving and as a method of refutation. Author reasonably raises the hypothesis which tells us that Popper's unfonded model of cognition (proving rationality versus based rationality) defines modern methodology of scientific research and stands in the middle of contemporary culture that left great metanarrative and the quest for `definitely true` of the world.

Keywords: *philosophy, methaphysics, science, fabilism, methodological pluralism.*